Bojan B. Dimitrijević, Jugoslovenska narodna armija 1945-1959 (Beograd: Institut za savremenu istoriju, 2014), 444 str.

Šumanović, Vladimir

Source / Izvornik: **Časopis za suvremenu povijest, 2015, 47, 666 - 669**

Journal article, Published version
Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:517748

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
UNIVERSITY OF ZAGREB
CENTER FOR CROATIAN STUDIES

Repository / Repozitorij:

Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

njegov politički oponent, bez detaljne stručne analize ne može se smatrati objektivnim za jedno važno znanstveno djelo o lokalnom zločinu duboko utisnutom u kolektivno sjećanje bošnjačkoga, ali i hrvatskoga naroda.

Naposljetku, dio "Priloga" koji se odnosi na svjedočenja preživjelih stanovnika Ahmića i Viteza o događajima na dan zločina 16. travnja čini najdragocjeniji dio knjige, koji iz perspektive preživjelih svjedoka prikazuje najdetaljniji uvid u počinjene zločine. Ipak, autor je i u taj dio, pored svjedočanstava stanovnika Ahmića i Viteza, uvrstio svjedočanstva Bošnjaka s područja Busovače o događajima iz prvoga tromjesečja 1993., što je s obzirom na tematiku, složene međunacionalne odnose, znatnim dijelom različite od mjesta do mjesta, ali i razdoblje o kojima navedena svjedočanstva govore, nepovezano, no u smislu autorove konstrukcije o planskom djelovanju HVO-a potpuno razumljivo.

Osim selektivnog pristupa korištenih dokumenata i izuzetih daljnjih stručnih analiza, a time i objašnjenja koja bi iz njih proizišla, permutacija nabrojenih podataka proteže se kroz cijeli tekst. Preciznije, nakon što u predgovoru stoji da je u "Prilozima prezentirana relevantna dokumentacija (55 od ukupno 1.500 dokumenata koji se direktno ili indirektno odnose na 16. april 1993. i Ahmiće), zatim svjedočenja (15 od ukupno 36 uzetih izjava) preživjelih žrtava genocida u Ahmićima, kao i 25 novinskih članaka te 57 fotografija", ispostavilo se da se u "Prilozima" nalazi 13 dokumenata, od kojih su samo dva vezana za događaje u Ahmićima, a od spomenutih 25 novinskih članaka prezentirano je njih 17, bez ikakvih dodatnih fotografija. Kontinuirana nedosljednost očituje se i u broju prenesenih svjedočanstava, pa se od njih 15 šest odnosi na događaje u Ahmićima, pet na događaje u Vitezu, a četiri svjedoče o događajima u Busovači koji su se dogodili i nekoliko mjeseci prije zločina u Ahmićima.

Rad dr. Muratovića, i pored nedostataka, jedinstven je pokušaj izrazito nezahvalne rekonstrukcije zločina koji će zasigurno ostati jedna od najvećih ratnih "mrlja" HVO-a u BiH. Kritike iznesene u ovoj recenziji ni u kojem slučaju nisu opravdanje ni za jedan zločin, bez obzira na to s koje strane dolazio, i u svojoj se suštini odnose na opširne nekritičke dijelove zbog kojih se ovaj rad ne može smatrati odgovarajuće utemeljenim.

MIJO BELJO

Bojan B. Dimitrijević, *Jugoslovenska narodna armija 1945-1959* (Beograd: Institut za savremenu istoriju, 2014), 444 str.

Knjiga dr. Bojana B. Dimitrijevića *Jugoslovenska narodna armija 1945-1959* u izdanju beogradskoga Instituta za savremenu istoriju vrijedan je doprinos istraživanju povijesti socijalističke Jugoslavije i njezine vojne sile, tzv. jugoslavenske sedme republike.

Vrijednost Dimitrijevićeve knjige prije svega je u korištenju do sada nepoznate arhivske građe iz beogradskoga Vojnog arhiva, bivšega Arhiva Vojno-istorijskoga instituta Jugoslavenske narodne armije. Tu je činjenicu autor iznio u predgovoru knjige,

ističući da je arhivska građa najmalobrojnija za prve poslijeratne godine, odnosno za 1946., 1947. i 1948., a najobilnija za razdoblje od sredine 1950-ih, odnosno za zadnjih pet godina obrađenih u knjizi (1955. – 1959.).

Osim predgovora na početku te zaključka, priloga, bibliografije i bilješke o autoru na kraju, knjiga se sastoji od tri tematske cjeline podijeljene u veći broj poglavlja.

Prva tematska cjelina, naslovljena "Partizanska armija u stroju narodne demokratije 1945-1948", sastoji se od sedam poglavlja u kojima su detaljno opisane prve poslijeratne godine Jugoslavenske armije (JA). Autor je podrobno opisao kako je tijekom toga razdoblja ratna partizanska vojna organizacija transformirana u redovnu vojsku, ustrojenu po sovjetskom uzoru.

U prva četiri poglavlja – "Partizanska armija prelazi u mirnodopski život", "Organizacija i naoružanje nove armije", "Ideološki temelji nove armije" i "Komandni kadar nove armije" – opisan je organizacijski temelj JA i njezino razvijanje pod sovjetskim okriljem. Crvena armija kao uzor JA posebno je obrađena u petom poglavlju, "Sovjetski uzori Jugoslovenske armije", u kojem su na temelju arhivskih podataka u četiri potpoglavlja opisane tri ključne razine sovjetskoga utjecaja na stvaranje i prvotni razvoj JA. Sovjetski se utjecaj očitovao u opremanju postrojbi JA, odnosno u slanju naoružanja od druge polovine 1944., zatim u upućivanju vlastitih vojnih stručnjaka, koji su imali status savjetnika u JA, te u školovanju oficira JA na sovjetskim vojnim učilištima. Tematski povezano s ovim poglavljem je iduće, "Vojna saradnja sa armijama narodne demokratije", u kojem je opisan odnos JA s albanskom i bugarskom te u manjoj mjeri s čehoslovačkom i poljskom armijom. Posebna vrijednost potpoglavlja "Ratno savezništvo sa albanskim partizanima", u kojem je opisan odnos s albanskom armijom, jest činjenica da je u njemu opisana često zanemarena činjenica da je dio postrojbi albanske armije, poslije reorganiziranih u 5. i 6. diviziju Narodnooslobodilačke vojske Albanije, sudjelovao s JA u zauzimanju Crne Gore, Sandžaka i Bosne. Ideološki stav socijalističke Jugoslavije, koji se manifestirao u otvorenom priklanjanju sovjetskoj strani, dvaput je JA doveo do ruba ratnoga sukoba sa Zapadom: prvi put u zadnjim danima Drugoga svjetskog rata i prvih dana poraća na granici s Austrijom i Italijom, a drugi put tijekom građanskoga rata u Grčkoj, u kojem je jugoslavenska strana otvoreno podupirala grčke komuniste. Ta je tema opisana u sedmom poglavlju, "Sukob sa Zapadom na dva fronta".

Druga tematska cjelina, naslovljena "Jugoslovensko vojno prestrojavanje 1948-1951", sastoji se od pet poglavlja u kojima je opisan proces simbolički započet Rezolucijom Informbiroa, odnosno tijekom kojega je socijalistička Jugoslavija, država usko povezana sa Sovjetskim Savezom, isključena iz Kominforma.

Ova cjelina obrađuje spomenutu temu s posebnim osvrtom na stanje u JA, odnosno na koji se način svaka pojedina etapa toga procesa odrazila na JA. Najvažnije poglavlje, u kojem je najviše novih, do sada nepoznatih podataka, jest drugo, "Borba sa pristalicama Informbiroa u redovima armije". U njemu je opisan broj i struktura informbiroovaca u JA, dijelom na temelju arhivskih izvora, a spomenut je i način obračuna s njima. U prvom poglavlju, "Prelomna 1948. godina: Nesporazum i raskid", opisana je prvotna reakcija vojnoga kadra na Rezoluciju Informbiroa, a u preostala tri, "Pripreme za odbranu i sukob na granicama", "Reorganizacija armije u toku sukoba sa IB" i "Armija pod teškoćama izolacije", opisan je razvojni put JA tijekom četiri godine

u kojima se cjelokupni društveni razvoj socijalističke Jugoslavije postupno preorijentirao od bliskosti sa Sovjetskim Savezom do prekida odnosa s njim i polaganim "otvaranjem" prema Zapadu. Za ovu temu posebno su vrijedni podaci u potpoglavlju "Napor vojne industrije u vreme izolacije", u kojem je opisan nastanak i razvoj jugoslavenske vojne industrije, što je bila izravna posljedica isključenja Jugoslavije iz Informbiroa. Ova je činjenica važna jer upućuje na objektivne jugoslavenske mogućnosti za obranu u vrijeme njezina isključenja iz Informbiroa kao i u godinama u kojima se očekivala sovjetska vojna intervencija.

U komentarima autora, koji ne ostavlja prostora nikakvoj dvojbi, jasno je naglašeno sljedeće: "Petogodišnji plan iz 1947. godine pretrpeo je korekcije posle Rezolucije IB, pa je bila predviđena izgradnja fabrika streljačke i pištoljske municije, malokalibarske municije, artiljerijske i minobacačke municije i nove fabrike fulminata, azida i kapisli, zatim novih fabrika baruta, valjaonica obojenih metala, fabrika azotne kiseline i više pogona u crnoj metalurgiji. Prethodna verzija plana je predviđala da se kompletne fabrike poruče u Čehoslovačkoj i Poljskoj. Kako je nastupio preokret u političkim odnosima, sve ove fabrike morale su da budu izgrađene samostalno" (str. 242). "Stanje jugoslovenske vojne industrije u momentu njenog zaleta pod blokadom bilo je 'manje-više identično dostignutom stepenu razvoja ostale privrede'. Tehnološki nivo vojne industrije bio je vrlo nizak, jer se radilo sa zastarelom i univerzalnom opremom. (…) Jugoslovenski stručnjaci su započeli izgradnju vojne industrije u trenutku kada još nije bio definisan ni mašinski park za pojedine fabrike, a ponekad ni siguran program proizvodnje" (str. 239).

Treća tematska cjelina, naslovljena "Od NATO saveza do Opštenarodne odbrane 1951-1959", sastoji se od osam poglavlja i najopširniji je dio knjige.

Ova cjelina obrađuje razdoblje koje je započelo uskom povezanošću Jugoslavije sa Zapadom. Pomoć Zapada Jugoslaviji u obliku slanja materijalnih i tehničkih sredstava obrađena je u prva tri poglavlja: "Međusobno vojno-političko približavanje", "Isporuke naoružanja i obuka ljudstva" i "Vojno-diplomatski okvir pregovora". Diplomatski okvir toga razdoblja, koji je izravno utjecao na stanje u JA – od 1951. preimenovane u Jugoslavenska narodna armija (JNA) – opisan je u četvrtom poglavlju pod naslovom "Stvaranje Balkanskog pakta". Prva četiri poglavlja čine opis jedinstvenoga dvogodišnjeg razdoblja tijekom kojega je Jugoslavija u pravom smislu riječi bila saveznik Zapada na jugoistoku Europe.

Drugo razdoblje obrađeno u okviru ove cjeline opisano je u iduća četiri poglavlja. To je razdoblje obilježeno Tršćanskom krizom 1953., kojom je započelo zahlađivanje odnosa Jugoslavije sa Zapadom. Uvod u to razdoblje dan je u petom poglavlju, "Tršćanska kriza 1953 – iznenadni vojnopolitički obrt", a u sljedeća tri poglavlja opisan je utjecaj Tršćanske krize na JNA, odnosno na novo razdoblje u njezinu razvoju, koje će nakon nekoliko godina ponovne međunarodne izolacije dovesti do stvaranja nove vanjskopolitičke orijentacije i vojne doktrine. Šesto poglavlje, "Unutrašnje promene u JNA", opisuje promjene u JNA od 1952. do 1955. godine. To je razdoblje u Jugoslaviji obilježeno Tršćanskom krizom, ali i "aferom Đilas" na unutarnjem planu, čime je jugoslavensko vodstvo oslabljeno za još jednu istaknutu ličnost, Milovana Đilasa, ali je istovremeno predstavljalo i ponovnu promjenu u svojoj politici u vidu popuštanja prema Sovjetskom Savezu i postupnom otvaranju prema zemljama Trećega svijeta.

Sedmo i osmo poglavlje, "Prema novoj spoljnopolitičkoj orijentaciji" i "Prema novoj koncepciji odbrane Jugoslavije", opisuju stanje u JNA u drugoj polovini 1950-ih. To je razdoblje, kako je rečeno, bilo obilježeno sve intenzivnijim odnosima sa zemljama Trećega svijeta te je u tom kontekstu obilježeno slanjem postrojbe JNA u okviru misije Ujedinjenih naroda (UN) na Sinaju. Ta je epizoda opisana u potpoglavlju sedmoga poglavlja "Jugoslovenski odred u sastavu snaga UN na Sinaju". Jačanje jugoslavenskoga vanjskopolitičkog položaja pratilo je i jačanje jugoslavenske vojne industrije, što je omogućilo da se, za razliku od prethodnoga razdoblja, oružane snage naoružaju opremom domaćega podrijetla. Spomenute promjene u stanju u JNA dovele su do stvaranja novoga ratnog plana, tzv. plana Drvar iz 1959. godine. Prezentiranjem toga plana u desetom potpoglavlju osmoga poglavlja, pod nazivom "Nova organizacija JNA prema planu Drvar", autor završava svoju knjigu o petnaestogodišnjem razvoju JNA.

Zaključno se uz konačnu ocjenu knjige može reći da je ona vrijedan doprinos razumijevanju povijesti socijalističke Jugoslavije i da je zato nezaobilazno djelo za sve povjesničare ovoga razdoblja, ali i čitavu javnost koju ova tema detaljnije zanima.

VLADIMIR ŠUMANOVIĆ

Keith Jeffery, *MI6: The History of the Secret Intelligence Service, 1909–1949* (London: Bloomsbury, 2010), 832 str.

Djelo opisuje povijest prvih 40 godina postojanja britanske Tajne obavještajne službe (*Secret Intelligence Service* – SIS), poznatije kao MI6, kroz istraživanje o ulozi i značaju obavještajnoga rada u modernom svijetu. Na početku knjige nalaze se "Foreword" (Predgovor, str. VII – VIII), "Preface" (Uvod, str. IX – XVI), "Acknowledgements" (Zahvala, str. XVII – XVIII) te "List of abbreviations" (Popis kratica, str. XIX – XXI).

Knjiga je podijeljena na dijelove koji sadrže poglavlja. Prvi dio, pod nazivom "Early days" (Rani dani), čini poglavlje "The beginnings of the Service" (Počeci Službe, str. 3 – 38). Ured SIS-a osnovan je 1909., u vrijeme intenzivnoga međunarodnog suparništva, kada su agresivnost i ambicioznost Njemačke zabrinule Veliku Britaniju, tada najmoćniju zemlju na svijetu. U Britaniji ipak vlada uvjerenje da je puna stranih uhoda koji rade na njezinu uništenju. SIS-om zajednički upravljaju Ministarstvo vanjskih poslova (MVP), Admiralitet i Ratni ured, a za prvoga šefa 7. listopada 1909. imenovan je mornarički časnik Mansfield Cumming. SIS osobito prikuplja raznovrsne informacije iz Njemačke. Ubojstvo Ferdinanda u lipnju 1914. prolazi nezapaženo, a u srpanjskoj krizi ne prepoznaje opasnost velikoga rata.

Drugi dio knjige, "The First World War" (Prvi svjetski rat), započinje poglavljem "Status, organisation and expertise" (Status, organizacija i stručnost, str. 39 – 67). Od kolovoza 1914. SIS opskrbljuje obavještajnim podacima Ekspedicijske snage u sjevernoj Francuskoj. Obavještajnu mrežu u Nizozemskoj gotovo je uništilo miješanje ostalih britanskih tijela u njezin rad. Da bi sačuvao tajnost i uspješnost djelovanja SIS-a, Cumming je zatražio vlastiti proračun za rad te odgovornost samo MVP-u, čemu je